

Mgr. et Mgr. Vladimír Bízík

Teorie mezinárodních vztahů (MVZ105)
Sociální konstruktivismus a „anglická škola“

- Alexander Wendt: „jak to, že 5 severokorejských jaderných zbraní přináší Američanům větší strach než 500 britských?“
- co vede státy k tomu, aby se považovaly za přátele/nepřátele?
- a jak to vůbec zkoumat?

Anglická škola

- od 60. let hlavně ve Velké Británii, rozvoj v 80./90. letech
 - střední proud mezi realismem a liberalismem
 - důraz na interpretativní přístup, silná normativnost
 - ale materiální faktory stále důležité (vs. konstruktivismus)
 - anarchický systém vs. mezinárodní společenství
 - fenomény zkoumá dle významu, který mají v očích aktérů
-
- představitelé – Barry Buzan, Hedley Bull, Martin Wight
 - do jisté míry předchůdce konstruktivismu v MV, ale stojí trochu stranou

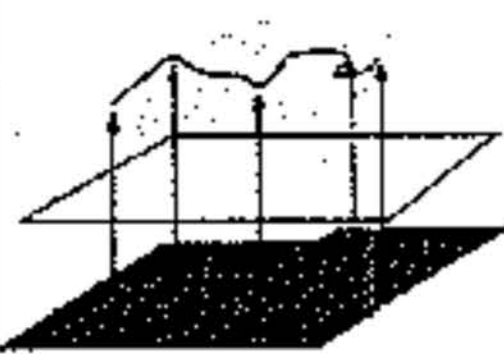
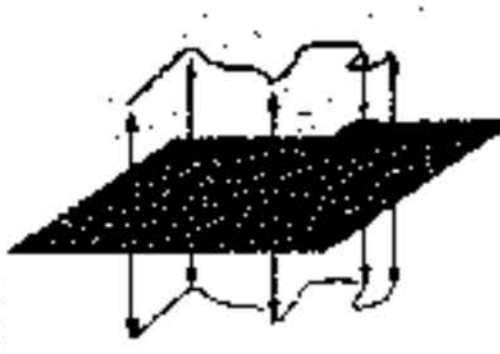

Anglická škola

- normativní prvky:
- Představa mezinárodních vztahů
 - mezinárodní systém
 - mezinárodní společnost
 - světová společnost
- tradiční teorie se dívají pouze na mezinárodní systém
- lepší je ale dívat se na svět jako na mezinárodní společnost
 - státy mají společné zájmy, mezinárodní pravidla
- světová společnosti: ideální stav – implementace harmonie zájmů
- představy, že v 90. letech přichází konec historie a světová společnost
- ale post-9/11 svět tyto sny v mnohém vyvrátil

Sociální konstruktivismus

- vznikl jako důsledek debaty pozitivismus vs. post-positivismus
- snaží se tento střet překonat
- v teoriích MV má reprezentovat most, střední cestu
- nejedná se o substantivní teorii typu realismu, liberalismu či marxismu
- jedná se spíše o obecnější sociální teorii

Vliv aktéra na realitu

	A. ne-konstruktivismus	B. konstruktivismus
1. realismus	<p>naivní realismus (1A)</p> <p>reprezentace vědci a vědecká práce poznávaný svět</p>	<p>realistický konstruktivismus (1B)</p> <p>reprezentace vědci a vědecká práce poznávaný svět</p>
2. idealismus	<p>(naivní idealismus) (2A)</p> <p>—</p>	<p>idealistický konstruktivismus (2B)</p> <p>reprezentace vědci a vědecká práce „poznávaný“ svět</p>

Vliv aktéra na realitu

- „naivní“ vědecký realismus (\neq realismus v MV)
- aktéři nemají vliv na bytí ani poznání, svět se nám vědou odhaluje

- realistický konstruktivismus
- aktéři mají epistemologický vliv na svět, nikoli však ontologický
- svět objektivně existuje, aktéři ho naplňují významem

- idealistický konstruktivismus
- aktéři svět ontologicky i epistemologicky tvoří
- reprezentace realitu tvoří, není objektivně pozorovatelná
- přístup hraničící s post-strukturalismem, post-positivismem

Sociální konstruktivismus

- ontologická rovina: co existuje, jak to existuje a jak je to důležité
kromě aktérů existují i sociální vztahy, nejsou pouhou iluzí
- epistemologická rovina: role poznání a vědy při konstrukci reality
- stavba teorií MV musí stát na těchto ontologických a epistemologických základech
- tj. neopomíjení sociálních vztahů; a toho, jak vědomosti ovlivňují realitu (věděním realitu sami ovlivňujeme)

Kritika dosavadních teorií

- kritika materialismu (sociální svět tvořen sociálně, nikoli materií)
- materialismus neumí vysvětlit problém KLDR vs. UK jaderných zbraní
- kritika pozitivismu (nikoli ale radikální; pozitivistická věda neumí dát odpovědi na všechny otázky sociální reality)
- stát zdaleka není jediným a hlavním aktérem, aktéři jsou lidé
- kritika teorie racionální volby, aktéři nemají zájmy nezávislé na struktuře ve které existují
- podcenění role ideových faktorů, především norem
- vztah mezi agentem a strukturou
 - determinace agentů strukturou
 - determinace struktury agenty

Ontologie konstruktivismu

- povaha aktérů
 - člověk primárně společenský tvor, důraz na roli identity
 - identita se utváří v čase na základě sociálních vztahů
 - důležitost norem
- zájmy aktérů jsou jedním z následků sociální identity daného aktéra
- zájmy dále tvoří: socializace a internalizace norem, touha po uznání a prestiži, vliv společenských norem na chování
- často „ex-post“ legitimizace chování

- Robin Hanson, Kevin Simler:
 - The Elephant in the Brain: Hidden Motives in Everyday Life (2018)
 - naše vědomí je jako mluvčí prezidenta, který se snaží legitimizovat prezidentova nepochopitelná rozhodnutí; prezidentem je podvědomí

Ontologie konstruktivismu

- vztah mezi agentem a strukturou
 - vzájemně konstitutivní vztah mezi agentem a strukturou
 - struktura objektivně existuje, je více než souborem jednání jednotlivců
- závislost na minulém vývoji (path-dependency)
- v poslední instanci ale většina konstruktivistů uznává existenci objektivního světa; ten sociální ho ale překrývá
- realita je z části nedeterminovaná, nahodilá (limity naturalistického přístupu)
- pravidelnost v ní konstruuje a zprostředkovává jazyk, komunikace

Sociální konstrukce reality

- sociální realitu usměrňují instituce (v širokém smyslu)
 - pomáhají koordinovat a usměrňovat jednání
 - pomáhají ustanovovat kolektivní identity
 - spoluvytvářejí konstitutivní a regulativní pravidla
- možnosti hierarchizace výroků o světě
 - lidé sdílejí intersubjektivní (kolektivní) významy, ty jsou vytvářeny na základě pravidel (jazyka, komunity vědců) a tato pravidla nám umožňují rozhodnout o relevanci výroků
- důraz na kontext, možnost změny
 - naše představa o konceptech jako válka, anarchie atd. je podmíněna historickými a zkušenostmi a kontextem, v čase se mění – změna intersubjektivních významů

Podoba společnosti

- „Anarchy Is What States Make of It“ (Alexander Wendt)
- lidé jsou hlavními aktéry, nicméně existují i další, např. státy jsou za určitých okolností také aktéry
- aktéři jednají především na základě logiky vhodnosti (vs. logika výhodnosti) na základě norem
- poznání a normy
 - se vytváří na základě komunikace s pomocí jazyka a jsou sdíleny intersubjektivně
 - vznikají při jednání agentů, při střetávání s realitou světa
 - aktéři mohou pomocí komunikace normy měnit
- realita MV je sociální konstrukce, vytvářena a udržována prostřednictvím diskurzu a praxe aktérů MV
- hlavní představitelé – Alexander Wendt, Nicholas Onuf, Friedrich Kratochwil

Spory v rámci konstruktivismu

- konstruktivismus má problém s jednoznačným vymezením
- mnoho škol, stupňů „extrémnosti“ konstruktivistického myšlení
- otázka role státu, nakolik je to primární aktér a nakolik jen konstrukt
- je-li stát konstruktem, má smysl se o něm bavit?
- nebo je tento konstrukt tak důležitý, že mu lze připsat samostatnou existenci a zkoumat ji?
- kdo všechno je relevantní agent v mezinárodním prostředí?

Spory v rámci konstruktivismu

- epistemologická debata v rámci konstruktivismu
- role tradiční vědy a pozitivismu, debata kopíruje 3. debatu v rámci celého oboru
- dva tábory: pozitivistický a post-pozitivistický konstruktivismus

- pozitivisté: lze dělat obecné úsudky o realitě, testovat hypotézy
- zkoumat hloubkové fakty sociální reality
- sociální věda trochu jiná než přírodní, ale podobné nástroje, výzkum kauzality

- post-pozitivisté: sociální realita nemá objektivní podobu
- výzkumník nemůže být nestranný, výzkumem realitu modifikuje
- realitu tvoří toliko jazyk a sdílené představy
- žádné testování hypotéz a kauzality, pouze interpretace (ideové příčiny)

Spory v rámci konstruktivismu

- spor o povahu mezinárodního systému a anarchie
- anarchie je hlavní organizační princip, ale konstruktivisté nesouhlasí s dalekosáhlostí důsledků anarchie
- sociální realita mezi státy de facto vytváří normy pro interakci
- někteří konstruktivisté vnímají autoritu v mezinárodním prostředí (OSN, vůdčí role USA, mezinárodní právo atd.) jako znak, že v mezinárodním systému zná systém autority a o anarchii nemá smysl se již bavit; post-anarchický konstruktivismus

Spory v rámci konstruktivismu

- je možná „dělba práce“ s fundacionalistickými teoriemi?
- je konstruktivismus opozicí pozitivismu a racionalismu? (větší část dnešních konstruktivistů toto odmítá)
- nebo je novým úhlem pohledu, který tradiční teoretické směry doplňuje tam, kde jsou jejich slabá místa, „slepé skvrny“?